

УК 82.398 (477)

І.В. Гунчик

ЕКСПРЕСИВНІ ФОЛЬКЛОРНІ ОКАЗІОНАЛІЗМИ В РОМАНІ ІВАНА ФРАНКА «ОСНОВИ СУСПІЛЬНОСТІ»

У статті проаналізавані тексти народних прокльонів, які художньо выкарыстаў Іван Франко ў романе «Асновы суспільнасці». Асновна увага прыкута да вывчэння тэматыкі, асаблівасцей структуры, асобы выканаўцы й адрэсата фольклорных тэкстаў.

Відомы німецкі пісьменнік Еріх Марія Ремарк якось зазначав, што людзіна, котра лаецца, наділена багатым образным мисленнем. Цей, здавалася б, суперечлівы і далёка непераконлівы выслів надзвычайна влучна характарызуе створены Іванам Франком ў романе «Асновы суспільнасці» образ Гапки – персанажа хоч і другоряднага, але настількі прыродна і колорытна выпісанага, якога годі відшукаці пад час тэкставых рэцытацый багатай рэзножанравой прозы пісьменніка.

Зразуміла, што мова тут не про грубі, лайлівыя слова та выслівы, што побутуюць у напівкультурных народаў і здемаралізаваных груп населення, выклікаючы огіду і відразу, а про лайку уповні прынятна, якщо можна так сказаці, окультурену, глыбока закорінену в народні звычаі та демонолагію, лайку, што є наслідком цілком прыродных псіхічных афектыв, тобто такіх бурхлівых людських пережывань, як гнів, заздрісць, люць, жах, відчай тощо.

Добірна в'язанка лайлівай лексыкі старої Гапки, як-от: *ледарю, котюго* [12, с. 172], *собако, потвора, поганый язиче, погана паро, погана душе* [12, с. 173], *худобо погана, чортівське плем'я, непотребе* [12, с. 219], або ж такога розлогога й менш емоцыйнага лайлівага выслову як *неспасенна душа того батька та той матери, що його такога виховала* [12, с. 173], спрымаецца як відображэння ў характэры персанажа людскай недосконаласці, погрэшнасці, хоч, мажліва, і в дещо грубуватому, але все-такі больш у жартывлівому та дотепнаму тоні. Жодных рэцыдывів вульгарнасці ці лайлівы, профільтраваны через народну свідомісць слова не місцяць. Навпакі, можна гаворыці про іх сөөерідну поетыкальнасць і образнасць, про што, вірогідна, і пісав Ремарк.

Однак голівна увага ў статці зосереджэна не на літэратурознавчых, мовознавчых чы будь якіх іншых аспектах народнаї лайкі, яку рэалістычна відтворыв ў романе «Асновы суспільнасці» Іван Франко, а прыкута до не менш цікавых фольклорных явыщ – прокльонів чы то проклять, што часто супроводжуюць лайку Гапки, і вывчэння якіх у цьому Франковаму творі становыць окремый науковый інтэрес.

На першы погляд, Гапчыне уміння «голосна прокляці» Іван Франко подає чытачам цілісна як одну «негарну звычку». Але водночас він не ототожнює ці два цілком рэзні негатывныя проявы людскаго характэру і, певнаю мірою, дыферэнцыює іх між собою. «Лексыкон прокльонів і лайок, – зазначає пісьменнік про жінку, яка два роки відсіділа в крмыналі, – вона вынесла пребагаты і, мабуть, ненастанна ще збагачувала його власнаю фантазією» [12, с. 170].

У науковій літэратурі чітко размежовуюць явыща лайкі та прокльону (прокляття). Тэрмін *лексикон*, які выжыває Іван Франко, у прамому значэнні цього слова мажна застосуваты лшы до лайкі, што розглядаецца як ряд тыпалагічна схожых лексычных адыныць з негатывнаю конотацыєю, які є сферою лінгвістычных досліджэнь. Прокльоны або прокляття, натомясць, не належаты до ненорматывнаї лексыкі, а становляты царыну уснаї словеснасці, де вони розглядаюцца як кароткі фольклорны утылітарна-сакральны

утворення пареміологічного типу. Тому термін *лексикон* стосовно них письменник вживає у переносному значенні як добірка, репертуар текстів прокльонів (проклять).

Прокльони та лайку ріднить між собою спільність їхнього походження, адже обидва словесні явища потрібно розглядати як своєрідні акти психологічної агресії на відповідні дії супротивника. Якщо призначення лайки полягає лише у тому, щоб образити, принизити людину, то прокльони, перш за все, мають на меті причинити шкоду, нещастя, смерть живій істоті або знищити чи пошкодити матеріальний об'єкт.

Ймовірно, від лайки прокльони (прокляття) частково успадкували особливий емоційно-експресивний характер. На їх генетичний зв'язок звертав увагу український вчений В.В.Жайворонок, котрий називає прокльони лайливими висловами, які виражають різкий осуд кого-, чого-небудь, велике обурення кимось, чимось, ненависть до когось, чогось [4, с. 486]. Про те, що мова прокльонів відзначається експресивністю, образністю та порівняннями, також зазначала білоруська дослідниця Л.М. Соловей [8, с. 370].

Народознавча наука прокльони (прокляття) в українській і слов'янській традиції розглядає не лише як словесні магичні утворення, а дещо ширше: як складне обрядове явище або ритуал, що має на меті завдати шкоди певному адресатові. За народними повір'ями, їхній вплив розповсюджувався на дев'ять поколінь. Результатом шкідливої дії проклять вважалися різні трагічні життєві події, неможливість одружитися чи вийти заміж, безпліддя жінки, народження в сім'ї тяжкохворих дітей, смерть немовлят, усілякі хвороби та ін. [9, с. 391].

В українській фольклористиці магичні тексти народних прокльонів (проклять) зараховують до маргінальних утворень усної словесності. Як і народні молитви, замовляння, примівки, заклинання, клятви, вони розглядаються як окремий жанр або тип утилітарно-сакральних текстів okazіонально-обрядового фольклору, які в кінці ХІХ – в першій половині ХХ століття активно вивчали такі відомі фольклористи, як Микола Сумцов [10], Євген Кагаров [5, 6], Михайло Грушевський [2] та інші дослідники.

Наукове зацікавлення ними виявляв і Іван Франко – автор 5-томної праці «Галицько-руські народні приповідки», яку Іван Денисюк назвав «ще одним каменярьським подвигом» ученого [3, с. 5]. До цієї ґрунтовної фольклористичної праці увійшла велика кількість текстів українських народних прокльонів із західного регіону України, більшість з яких зібрав і спорядив короткими науковими поясненнями та коментарями сам Іван Франко. У передньому слові до багатотомного видання серед різних пареміологічних текстів збірника він називає і прокляття. «Розпочавши збирати приповідки та всякі образові речення, порівняння, прокляття, формулки, мудровання і т. и. ще на шкільній лаві звиш як 30 літ тому назад, – писав Іван Франко в «Тимчасовій оповісті» до цієї праці, – я постановив нарешті приступити до видання отсеї збірки, в яку, крім зібраного мною безпосередньо з уст народа матеріалу, входять численні, більші або менші рукописні збірки інших осіб...» [1, с. 17]. Дослідник «Галицько-руських народних приповідок» С. Пилипчук, трактуючи зміст поняття *приповідки* як складного жанрового утворення, також вказував, що, крім прислів'їв і приказок, Іван Франко залучив до збірника порівняння, вітання, побажання, прикмети, примовки, мудрування, каламбури та прокляття [7, с. 14]. Цікаво, що, дотримуючись регіональної фольклорної традиції, на означення подібного роду утилітарно-сакральних утворень, збирач народних паремій послідовно використовував термін *прокляття* і майже не називав їх *прокльонами*.

Іван Франко не лише збирав, публікував і коментував зразки народних прокльонів. Володіючи непересічним талантом письменника-прозаїка, він використовував ці фольклорні тексти у своїх літературних творах як художній засіб збагачення мови персонажів, для подання розгорнутої портретної характеристики героїв. Наприк-

лад, в оповіданні «Лесишина челядь» з цією метою автор залучив п'ять текстів народних паремій:

Ей, Божя би вам Мати не дала просвітлої години! [11, с. 257].

А, повилазили би тобі тоті спіаки, та би тобі повилазили! [11, с. 260].

Дідьча би тобі мати в печені всадилася! [11, с. 260].

Вигнало би тебе, як Бачинську гору, га! [11, с. 260].

Бодай же ти з себе печінки викричав! [11, с. 260].

Найбільш насиченим прокльонами серед різножанрових прозових творів Івана Франка можна вважати роман «Основи суспільності», де використано дев'ятнадцять текстів народних проклять:

1) *А дав би Бог милосердний, щоб вас тут усіх громи вибили!* [12, с. 165].

2) *Щоб вас холера витерла та викришила до лаби!* [12, с. 165].

3) *А нехай тебе, рибонько, той чіпається, що в смолі кипить!* [12, с. 165].

4) *Та пропадай ти від мене в озеро!* [12, с. 165].

5) *Бог би їх тяжко побив!* [12, с. 166].

6) *Щоб їх тяжке безголов'я вкрило!* [12, с. 171].

7) *Тьфу, пропадь до тристенного!* [12, с. 171].

8) *Та йди к нечистому з твоєю правдою!* [12, с. 172].

9) *Щоб тобі так багато віку було!* [12, с. 173].

10) *Дав би тобі Бог ласку, щоб тебе на завтра осліпив, оглушив і онімив, мені на радість!* [12, с. 173].

11) *А щоб тебе грім божий побив та поразив!* [12, с. 173].

12) *Щоб ти на місці мазею розіллявся!* [12, с. 173].

13) *А шкробало би тебе попід серце та по печінках!* [12, с. 219].

14) *А щоб тобі руки покривило!* [12, с. 277].

15) *Щоб тобі язик колом у роті став, скоро тільки тих крадених вишень покоштуєш!* [12, с. 277].

16) *А щоб тебе раз розперло та розсадило!* [12, с. 277].

17) *А кололо б тебе!* [12, с. 306].

18) *Щоб тобі всі дохторі ради дати не могли!* [12, с. 306].

19) *А щоб за тебе Бог забув і всі святі!* [12, с. 163].

Усі тексти народних прокльонів, які використав Іван Франко, можна розглядати, згрупувавши їх у декілька тематичних розділів. До першого належать фольклорні зразки, в основі яких лежить звернення до Бога і святих з метою покарання кривдника. Їх сюжетну ситуацію могли складати не лише мотиви випрохування у Бога тілесних покарань, наприклад побиття людини – № 5, її осліплення, оглушення, онімлення – № 10. Важкою карою вважалося, коли Бог і святі угодники відступали, покидали, іншими словами – забували про адресата прокляття, що можна спостерігати в фольклорному тексті № 19.

Другу групу становлять прокльони з мотивом наслання на адресата твору демонічних істот, присутність яких, за народними віруваннями, ставало наслідком якоїсь біди. Найчастіше у ролі такого демонічного персонажа виступає чорт, який згадується під різного роду найменуваннями: *нечистий* № 8, *тристенний* – № 7, *той, що в смолі кипить* – № 3. В прокльонах також фігурує інша категорія демонічних істот – хвороби. Йдеться лише про одну з них – важковиліковану холеру (№ 2) та якусь невідому неміч, якій не можуть дати раду навіть «дохторі» (№ 18).

В окремих тематичних розділах можна виділити паремії, в яких за покаранням з метою встановлення справедливості виконавці прокльонів зверталися до природних стихій. У двох текстах у цій ролі виступає явище грому, що знаходиться, за народними

уявленнями, у розпорядженні найвищої небесної сили – самого Бога (№ 1, 11). В одному утилітарно-сакральному тексті цією природною силою є вода, зокрема озеро (№ 4).

Четверту досить численну групу складають народні прокльони з мотивом наслання фізичних недуг на різні органи людського тіла: під серце і печінку – № 13, на руки – № 14, на язик – № 15. Окремі тексти приповідок мають на меті спричинити тілесні муки і страждання з нез'ясованою етіологією безособового характеру (№ 16, 17). Ще до однієї небагаточисельної групи належать прокльони, в яких містяться прямі вказівки з побажанням тяжкої або швидкої смерті адресату (№ 6, 9, 12).

Серед експлікативних і апелятивних текстів прокльонів, які художньо використовував Іван Франко, переважну більшість (16 з 19) складають експлікативні приповідки (№ 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19). На відміну від текстів народних молитов, замовлянь, заклинань, їхня структура спрощена, як правило, одноформульна. Цією однією формулою є переважно побажання (Optativ, Op). В його основі лежить висловлене стосовно адресата тексту прагнення, що, відображаючи агресивну волю виконавця, має на меті зашкодити його здоров'ю, життю, спричинити фізичні та душевні муки, біль.

Усі формули побажання народних прокльонів експлікативного типу залежно від їхнього морфолого-синтаксичного наповнення поділяються на три типи. Перший тип оптативних одиниць (тексти № 2, 6, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19) побудований за такою схемою:

сполучник щоб + група присудка + група підмета.

Групу підмета складає базовий іменник (*холера* – № 2, *язик* – № 15), рідше – займенник (*ти* – № 12), а також додаткові морфологічні компоненти, виражені прикметниками (*тяжке безголов'я* – № 6, *грім божий* – № 11), займенником (*всі дохтори* – № 18).

Група присудка могла включати у себе простий дієслівний (*вкрило* – № 6, *побачив та поразив* – № 11, *розіллявся* – № 12), складений дієслівний (*ради дати не могла* – № 18) або складений іменний присудок (*став колом* – № 15), у яких базові дієслова мають форму минулого часу. У ролі додаткових компонентів групи присудка використовуються обставини місця (*на місці* – 12, *у роті* – № 15) або способу дії (*до лаби* – № 2).

В окремих прокляттях загальна схема через відсутність у ній групи підмета могла мати редукований вигляд:

сполучник щоб + група присудка,

що можна спостерігати, наприклад, у текстах № 9, 14, 16. Група присудка у таких випадках складалася з простого дієслівного присудка, вираженого безособовим дієсловом минулого часу (*покривило* – № 14; *розперло та розсадило* – № 16). У якості додаткових компонентів використовувалися прямі додатки (*руки* – № 14) та обставини способу дії (*раз* – № 16, *багато* – № 9).

Другий тип експлікативних формул побажання представлений лише в одному – третьому тексті прокляття із Франкового твору. Від побудований за такою схемою:

частка нехай + група присудка + група підмета.

Групу підмета складає нетипова і рідковживана конструкція *той, що в смолі кипить*, що характеризує, ймовірно, демонічного персонажа чорта. Подібного роду описові назви міфологічних істот, як, наприклад, *Той, що в скалі сидить*; *Той, що греблі рве* та ін., як відомо, наявні у драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». До другої частини розглянутої схеми входить дієслово *чіпається*, що разом із часткою *нехай* утворює форму наказового способу третьої особи однини.

Третій тип експлікативних оптативів відображений у трьох текстах прокльонів. Один з них (№ 5) побудований за схемою: група присудка з дієсловом умовного спосо-

бу побив би й обставини способу дії *тяжко* + група підмета, виражена іменником *Бог*. У двох інших фольклорних приповідках формулу прохання складає лише група присудка: базове безособове дієслово умовного способу *шкробало би* – № 13, *кололо б* – № 17, а також додатковий компонент, виражений двома обставинами місця *попід серце та по печінках* – № 13.

Окрім розглянутих експлікативних (описово-епічних) текстів прокльонів, Іван Франко у романі «Основи суспільності» також використав три апелятивні (звертально-наказові) фольклорні приповідки (№ 4, 7, 8). Структура перших двох, певною мірою, подібна між собою, адже обидві паремії складаються з апелятивних формул побажання, в основі яких лежить дієслово наказового способу *пропадай* – № 4, *пропадь* – № 7, і додаткові компоненти – обставини місця *в озеро* – № 4, *до тристенного* – № 7.

Цілком іншого типу третій апелятивний фольклорний зразок № 8: він складається з формули зсилання. Ця структурна одиниця виражає адресатові твору імперативну вимогу відійти, дистанціюватися від виконавця (*йди*) у профанне, негативно марковане середовище, де мешкають демонічні істоти (*до тристенного*). У такий спосіб виконавець прокляття висловлює прагнення причинити адресатові духовну шкоду, що настає після його контакту з демонічною істотою – *тристенним*.

Окрім численних фольклорних текстів прокльонів, надзвичайно вдало і повноформатно Іван Франко в «Основах суспільності» зобразив перед читачами образ Гапки, який постає не лише цінним для літературознавців романним типажем, але й є цікавим для української фольклористики як спроба подати достовірний опис традиційного виконавця фольклору, зокрема творів такого «закритого» і «непоказного» пареміологічного жанру як народні прокльони (прокляття).

Гапка, як уже згадувалося, належить до другорядних персонажів роману. «Була се старкувата вже дівка, – коротко портретизує її життєпис письменник, – що виховалася при дворі та, не вийшовши заміж, так і лишилася тут. Колись вона була веселої вдачі, гуляла із паничами, і з парубками, відсиділа пару літ у криміналі за страчення дитини...» [12, с. 161]. Саме з криміналу «як одинокий здобуток тюремної цивілізації» вона «внесла непоборимий нахил до побожності і до проклять» – рису характеру, яку Іван Франко зробив «візитною карткою» героїні роману.

І це, очевидно, не випадково. Таким чином автор прагнув створити, перш за все, персонаж суперечливий, більше наблизений до тогочасних життєвих реалій, у психології якого уживаються дві протилежні крайнощі – і побожне, і гріховне, віддаль між якими – один крок. І про цю знакову рису Гапки зазначає сам прозаїк: «В її голові спокійно жили поруч себе Христос і Беліал: множество набожних пісень та молитов, котрі шептала раз у раз або співала якимось скрипливим, розбитим голосом, і ще, може, більше множество найпоганіших проклять, котрими сипала направо і наліво, як чорна хмара градом...» [12, с. 161-162].

Через таку контроверсійну рису характеру як «нахил до побожності і до проклять» до героїні роману формується недоброзичливе ставлення. Саме за цю звичку, зазначає Іван Франко, «проча служба не любила Гапку і не називала її інакше, як тільки Чумою» [12, с. 170]. «Чумою в дворі і в цілیم селі прозивали Гапку» [12, с. 166]. «Чумою проклятою» її також лає Параска, яку Гапка дорікала за воркування з локаєм Танаском Гадиною. Недолюблював її і злодійкуватий, «здеморалізований душею» Цвях, називаючи «поганою відьмою», «упирицею» [12, с. 174].

Та попри все, ця покарана життям жінка зі своєю вадою проклинати мала чимало добрих і людських рис: була чесною, не крала, «бо не мала для кого», вміла добре куховарити [12, с. 170]. Крім того, піклувалася і доглядала за Дем'янюком, «воліла сама недоісти, недопити і недоспати, щоб тільки старому Дем'янюкові достарчити якнайбільше вигоди» [12, с. 168]. Для неї він був «святий чоловік! Без крихти злоби.

Чиста душа». «Якби не він, – вважала Гапка, – усе село давно б запалися, в озеро б заклекотіли. Із-за нього нас Пан-Біг усіх на світі держить» [12, с. 169].

Єдиною близькою людиною для Гапки, яка «могла якимось по-людськи, хоч і без особливої симпатії, відноситися до неї», яка добре знала і розуміла важке положення «отсеї непринадної жінки, з віспуватим лицем, з вічними молитвами та прокляттями на устах, з заплямованою мінувшиною», була її господиня – графиня пані Олімпія. Так само для графині Гапка була «одиноким людиною в її найближчій оточенні, з котрою вона могла говорити щиро, як жінка з жінкою...» [12, с. 169]. «Пані інстинктивно чула, що Гапка – одна з усіх двірні відноситься до неї без ненависті а навіть зі співчуттям, що розуміє її важке положення, і хоч бурчить та клене, все-таки по-своєму дбає про неї і про її інтереси» [12, с. 170-171].

Якщо розглянути групу адресатів, кого саме проклинала Гапка і на кого спрямовувала свою агресію, стане зрозуміло, що прокльони (прокляття) у вустах цієї жінки були для неї своєрідним способом покарання цих осіб за їхні недобрі дії та вчинки.

Кількість текстів прокльонів, які стосуються відповідного адресата	Імена адресатів прокльонів	Номери текстів прокльонів, які стосуються відповідного адресата
6 6 3	Гадина Цвях Параска	№ 13, 14, 15, 16, 17, 18 № 7, 8, 9, 10, 11, 12 № 3, 4, 19
3 1	Параска і Гадина Пані Олімпія й отець Нестор	№ 1, 2, 5 № 6

Найбільше прокльонів Гапка «виліла» на Гадину, який, як і Цвях, належить до типово негативних персонажів роману. Так, підстерігши, що скупий отець Нестор переховував надворі у різних схованках свої гроші, він частину з них викрадає. Однак Гапчині прокляття на нього були висловлені в інших сюжетних ситуаціях. Це відбувалося тоді, коли Гадина, шкребуючи на кухні бульбу, насміхався над Гапкою і жартома кляв на неї (№ 13). Удруге Гапка кляла, запідозривши, що Гадина лізе до садівника нібито поїсти крадених вишень (№ 14, 15, 16). Ще двічі – коли Гадина кепкував над Гапкою, яка дорікала йому за байдикування і спання до полудня (№ 17, 18). Крім того, Гапка тричі проклинала Гадину разом із Параскою, коли запідозрила, що вони потайки зустрічалися у стайні (№ 1, 2, 5).

Заповзято кляла Гапка і Цвяха, який також належав до прислуги і був невизнаним позашлюбним сином покійного власника маєтку – графа Торського. За словами Івана Франка, він «мав неруш у руках – любив потягнути все, що лежало без догляду» [12, с. 172]. Відкрито крадучи картоплю і ховаючи її за пазуху, він наражався на численні Гапчині прокляття (№ 7-12).

Неодноразово потерпала від них, як було вже сказано, і Параска за те, що зустрічалася у стайні з Гадиною (тексти № 1-5). Цікавим є ще один текст прокляття, яким Гапка подумки кляла пані Олімпію і отця Нестора, коли міркувала про «скупердягу-попа», графиню та її сина (№ 6).

Характеристика всіх названих адресатів передавалася у текстах прокльонів дуже коротко, як правило, за допомогою форм називного, родового і давального відмінків особового займенника другої особи однини: *ти* (№ 4, 5), *тебе* (№ 3, 11, 13, 16, 17, 19),

тoбi (№ 9, 10, 14, 15, 18), іноді – присвійного займенника *твій* у формі орудного відмінка (№ 8). Коли ж адресатами виступали дві особи, використовувалися займенники *ви* у формі родового відмінка (№ 1, 2) або *вони* (№ 5, 6). В одному випадку, коли адресат знаходився біля виконавця прокльонів, його формальна характеристика у вигляді займенникової форми була взагалі відсутня у тексті (№ 7).

Ще однією важливою рисою народних прокльонів (проклять), які художньо використав у своєму романі Іван Франко, є відсутність у їхньому фольклорному мовленні будь яких формальних характеристик, які передають «присутність» у самому тексті виконавця уснопоетичного твору. На відміну від прокльонів, ця особливість дуже чітко простежується на прикладі інших жанрів українського оказіонального фольклору, наприклад, у народних молитвах у дорогу:

*Я йду з хати,
За мною сам Господь Бог
Та ще й Божая Мати.
Місяцом обгорожуся,
зорочками обстановлюся,
як од старого до малого
никого ни боюся*

(Село Комарівка Костопільського району Рівненської області, записав Ігор Гунчик у 1997 році).

На особу виконавця у цьому утилітарно-сакральному утворенні вказують особові займенники *я*, *за мною* та особові закінчення дієслів *йду*, *ни боюся*.

Виняток з дев'ятнадцяти проаналізованих прокльонів становить десятий текст, у якому на особу виконавця вказує займенник із виразу *мені на радість*. Однак ця кінцева частина прокльону більше сприймається як доданий до тексту короткий обрядовий коментар, аніж частина самої фольклорної приповідки.

Таким чином, художнє використання дев'ятнадцяти текстів фольклорних оказіоналізмів, яке майстерно здійснив Іван Франко у романі «Основи суспільності», слід розглядати не лише як авторську спробу фольклоризації великого епічного полотна задля ущільнення його полікультурного простору чи згущення багатомірності поезики твору, у тому числі на персонажному рівні. Воно засвідчує глибоку і досконалу обізнаність письменника навіть з таким маргінальним, маловивченим у фольклорі, а також художньо незручним, навіть дещо аморальним для літератури жанром, яким є проклин або прокляття. Витоки такої проникливості та обізнаності Каменяра з життям народного слова можна пояснити тим, що не тільки новели, а й, очевидно, романи, зокрема й «Основи суспільності», як писав сам Іван Франко у листі до Михайла Драгоманова, «показують дійсних людей, котрих я колись знав, дійсні факти, на котрі я дивився або про котрі чув від свідків, малюють край-образи тих закутків нашого краю, котрі я, як-то кажуть, переміряв власними ногами...» [13, с. 172].

СПИС ЛІТАРАТУРЫ

1. Галицько-руські народні приповідки: у 3-х т. / зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко: 2-е вид. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – Т. 1. – 832 с.
2. Грушевський, М. Історія української літератури: в 6 т. 9 кн. – Т. 1. / М. Грушевський; упоряд. В. В. Яременко; авт. передм. П. П. Кононенко; приміт. Л. Д. Дунаєвська. – Київ : Либідь, 1993. – 392 с.
3. Денисюк, І. О. Ехегі monument... / І. О. Денисюк // Галицько-руські народні приповідки: у 3-х т. / зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко: 2-е вид. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – Т. 1. – С. 5-7.

4. Жайворонок, В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В. В. Жайворонок. – Київ : Довіра, 2006. – 703 с.
5. Кагаров, Е. Г. Древнегреческие таблички с проклятиями (De fixationum tabelle) / Е. Г. Кагаров. – Харьков, 1918. – 56 с.
6. Кагаров, Є. Форми та елементи народної обрядовості / Є. Кагаров // Первісне громадянство та його пержитки на Україні. – Вип. 1. – Київ, 1928. – С. 25–31.
7. Пилипчик, С. Книга українського мудрослів'я / С. Пилипчик // Галицько-руські народні приповідки: у 3-х т. / зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко: 2-е вид. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – Т. 1. – С. 8-16.
8. Салавей, Л. М. Праклёны / Л. М. Салавей // Беларускі фальклор. Энцыклапедыя. – Т. 2. – Мінск : Бел. энцыкл., 2006. – С. 370.
9. Седакова, И. А. Проклятие / И. А. Седакова // Славянская мифология. Энцикл. словарь. 2-е изд. – М. : Междунар. отношения, 2002. – С. 391–392.
10. Сумцов, Н. Ф. Пожелания и проклятия / Н. Ф. Сумцов // Сборник Харьковского историко-филологического общества. – Харьков, 1897. – Т. 9. – С. 175–190.
11. Франко, І. Лесишина челядь / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – Т. 14: Повісті та оповідання (1875-1878). – Київ : Наукова думка, 1978. – С. 254–264.
12. Франко, І. Основи суспільності / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – Т. 19: Повісті та оповідання (1892–1896). – Київ : Наукова думка, 1979. – С. 144–341.
13. Франко, І. До М.П. Драгоманова / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – Т. 49: Листи (1886-1894). – Київ : Наукова думка, 1986. – С. 236–252.

Hunchuk I.V. Expressive folklore occasionalisms in Ivan Franko's novel «Foundations of society»

The article analyses nineteen texts of folk-imprecations employed by Ivan Franko in the novel «Foundations of Society». The researcher's attention is focused on the study of the specificity on the part of the structure, performer's personality and the folklore texts' addressee.